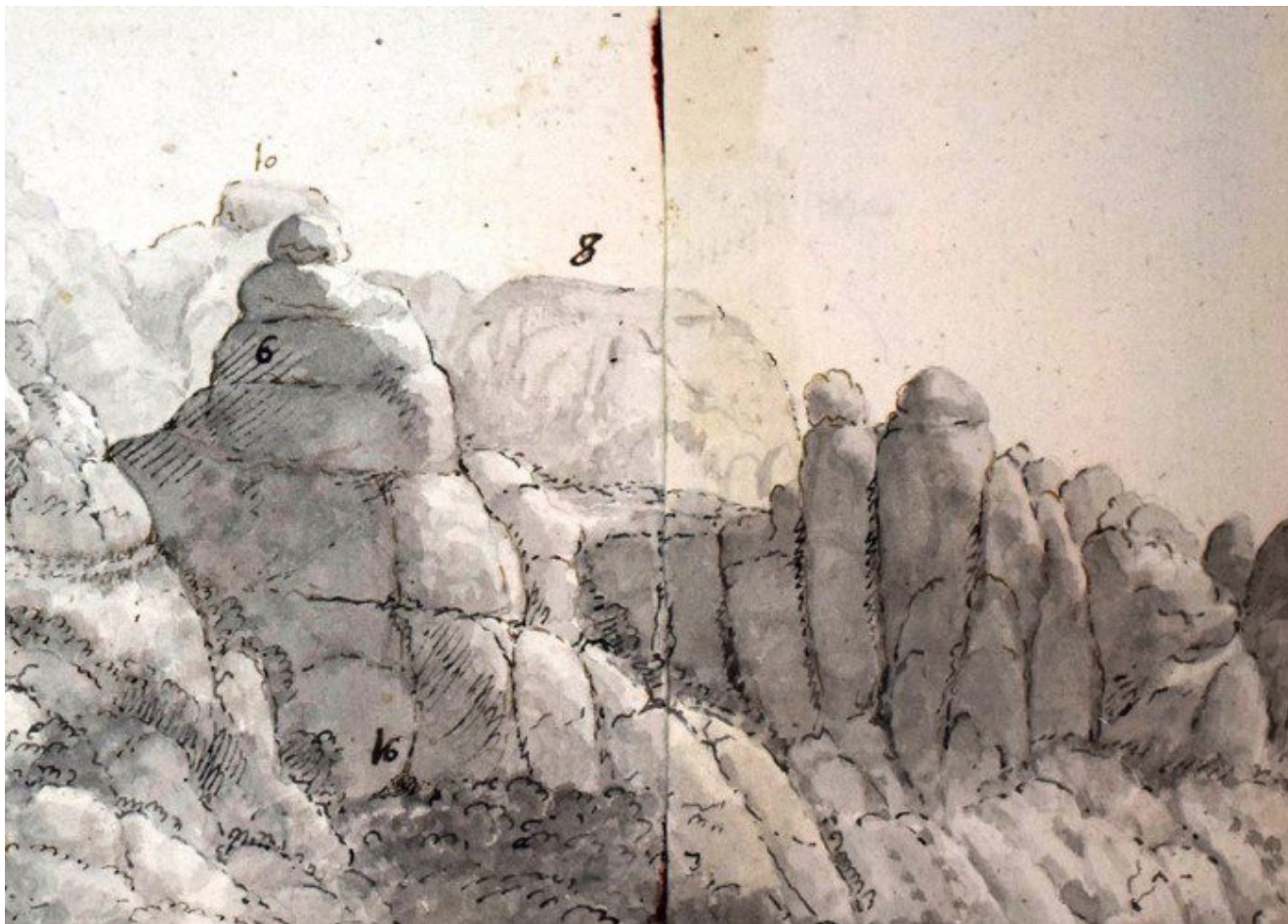

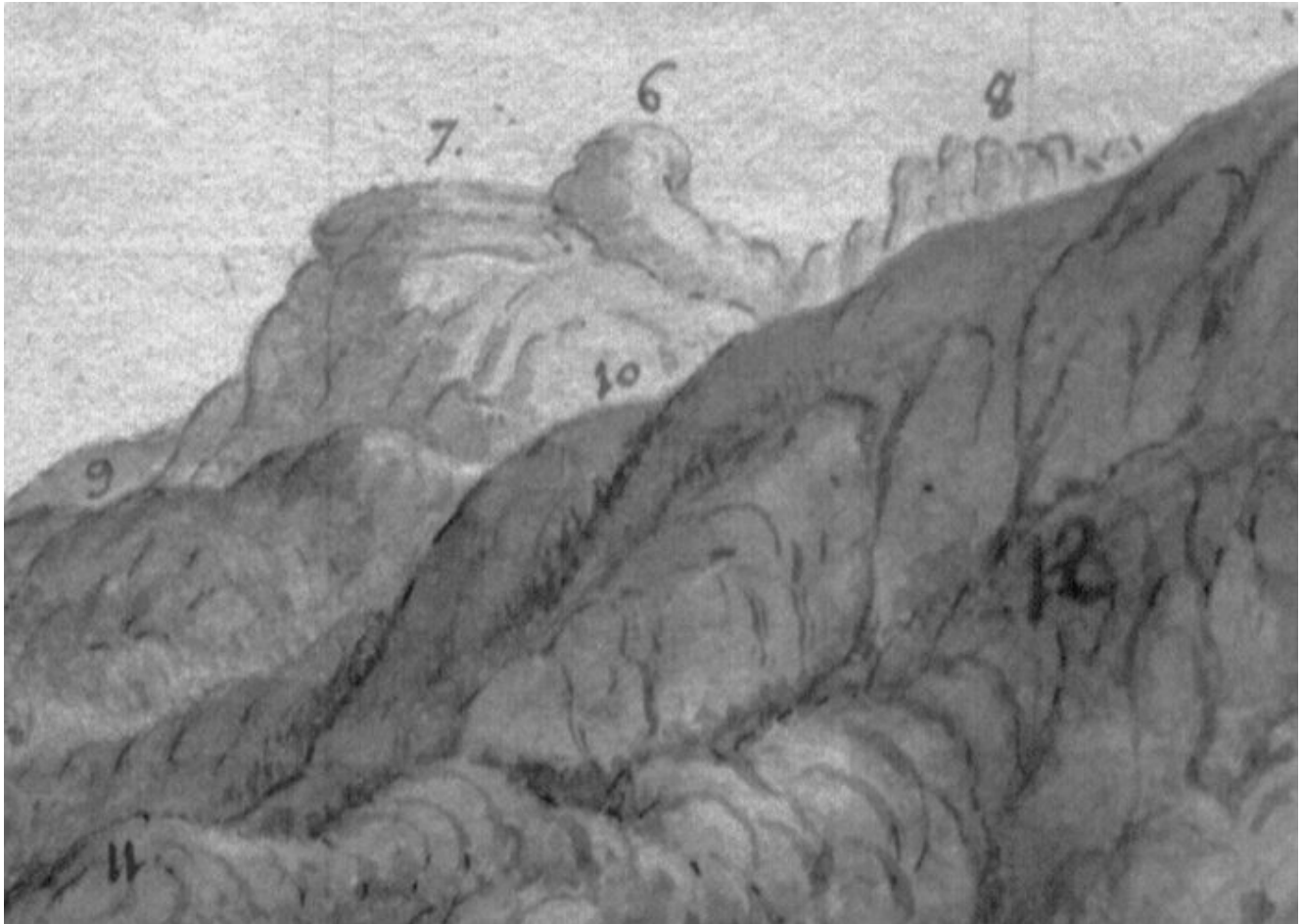
El Correcavalls i altres embolics

Vaig saber per primera vegada l'existència del nom *Correcavalls*, escrit també com *Corre Cavalls* o *Corre-cavalls*, per en Ramon Ribera i Mariné llegint el seu llibre *Caminant a Montserrat. El massís*. En aquesta obra, tot un clàssic del senderisme i una referència per comprendre la complexitat de la muntanya montserratina, Ramon Ribera i Mariné explica en el seu itinerari 33 "Travessa dels Frares (coll de Port-Portell Estret)" que la roca coneguda com l'Enclusa de Frares, "*entre els escaladors també es anomenada el Bacallà o Correcavalls*"[\[1\]](#). Aquesta toponímia no és freqüent i sorprèn la seva presència en el massís montserratí.

Buscant el seu origen i significació en el massís montserratí he trobat que aquest toponímia és esmentada a finals del segle XVIII i varis autors, en referències posteriors, donen aquest topònim a diverses agulles del massís situades en llocs molt diferents. La primera referència que trobat són en els dibuixos a l'aiguada i tinta de Pere Pau Montaña i Francesc Renart de l'any 1790. Concretament els dibuixos catalogats com manuscrits 1137-03 i 1137-04 de la Biblioteca del monestir de Montserrat, a qui vull agrair l'amabilitat de poder-los consultar. En els dos casos els autors identifiquen com a *Correcavalls* la roca que actualment coneixem com a Montgròs.

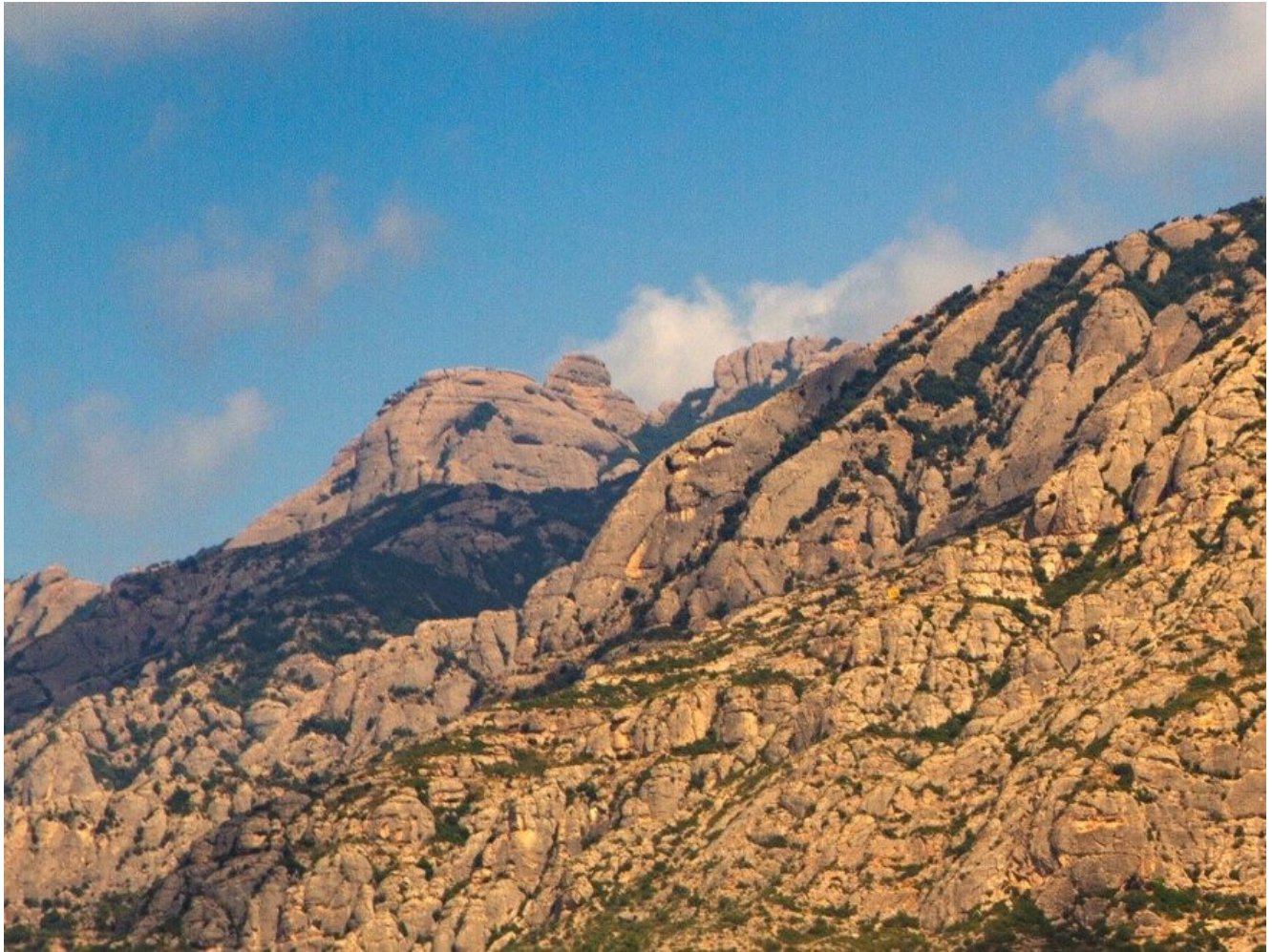

Detall del dibuix 1137-03 de P.P. Montaña i F. Renart. (6) La roca de la Portella (8) Corre Cavalls (10) Mont Gros (16) Cova Diablera

Detall del dibuix 1137-04 de P.P. Montaña i F. Renart (7) Corre Cavalls i (6) Roca Plana dels Llamps

En el dibuix del manuscrit montserratí 1137-04 s'esmenten noms poc comuns avui, a més d'identificar unes roques amb noms de forma diferent dels que tenen en l'actualitat. Una simple mirada del dibuix per una persona coneixedora de les roques montserratines ràpidament identifica la roca 6 com la roca Plana dels Llamps, la 7 com el Montgròs i la 10 con la Pastereta, 11 la Canal gran i el 12 les canals del Penitent. Però, sorprendentment, Pere Pau Montaña i Francesc Renart anoten que la roca 6 és el Montgròs i la 7 és el *Corre Cavalls*.

Fotografia feta des de la Vinya vella en un indret similar on Pere Par Montaña i Francesc Renart feren el seu dibuix 1137-04

La fotografia següent, feta des d'un indret similar on Montaña i Renart feren el seu dibuix, permet identificar cada una de les roques de la seva il·lustració. Al darrere de la serra de la Pastereta, es veu el Montgròs a l'esquerra i la roca Plana dels Llamps a la dreta, juntament amb unes roques que corresponen al serradet on es troba la Salamandra, tot tal com figura en el dibuix.

Resulta sorprenent en els dos dibuixos de Montaña i Renart és on situen el *Corre Cavalls* i el Montgròs. Montaña i Renart etiqueten en els seus dibuixos 1137-03 i 1137-04 el que avui es diu Montgrós amb el nom de *Corre Cavalls* i el que avui s'anomena roca Plana dels Llamps com a Montgròs. ¿És una error d'apreciació o tenen raó els dibuixos de Pere Pau Montaña i Francesc Renart i, a finals del segle XVIII, el Montgròs s'anomenava *Corre Cavalls* i la roca Plana dels llamps es deia Montgrós? Lamentablement no hi ha un tercer dibuix o un altre document per confirmar aquesta suposició. En el dibuix de la cara nord del massís, on Montaña i Renart reproduïen fidelment totes les roques i agulles d'aquest vessant i

identifiquen algunes d'elles, és curiosa la manca de noms de la zona on es troba la roca anomenada actualment l'Enclusa de Farres o Bacallà. Tota aquesta part de la muntanya és identificada com Agulles. Per això aquest dibuix no permet interpretar si l'Enclusa de Frares tenia, a finals del segle XVIII un nom propi.

Detall del dibuix 1137-06 de Pere Pau Montaña i Francesc Renart

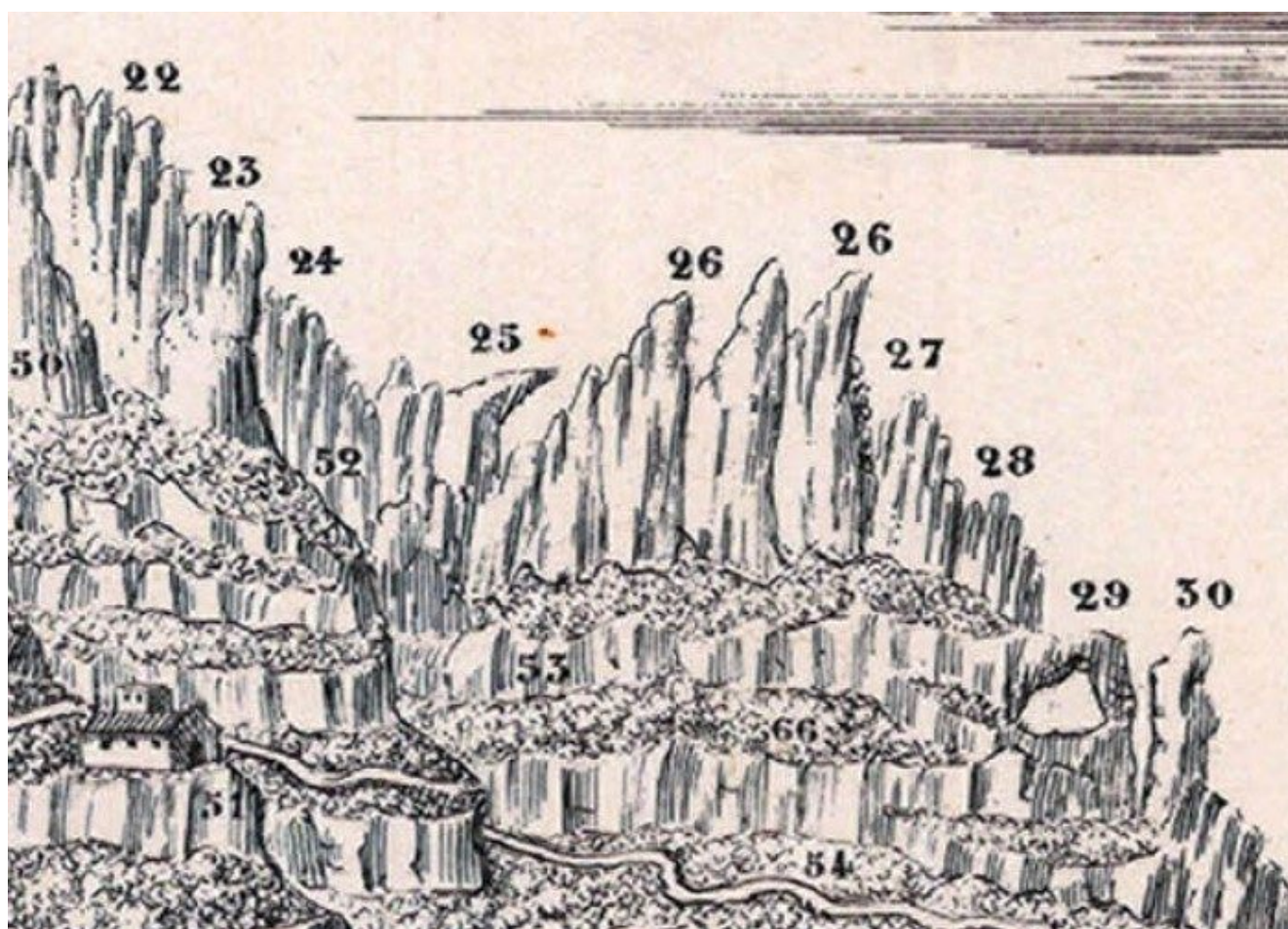

Fotografia equivalent al detall del dibuix 11307-06 de Francesc Remart i Pere Pau Montaña Dibuix 6 del manuscrit 1137 de la biblioteca del Monestir de Santa Maria de Montserrat

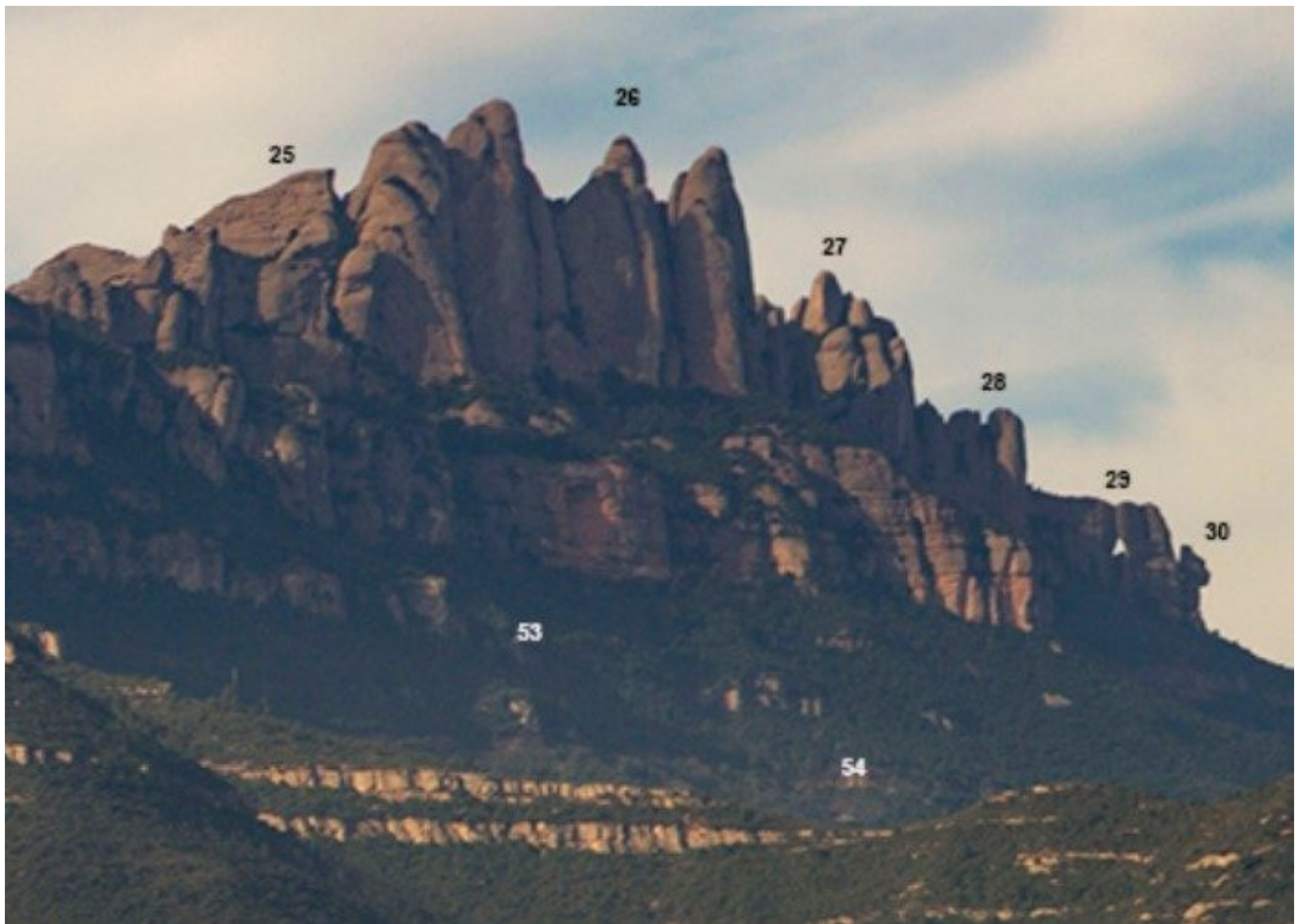
No es té cap referència topogràfica del *Corre Cavalls* fins l'aparició d'un dibuix del perfil montserratí fet per Jaume Estela l'any 1869. A la biblioteca del monestir de Santa Maria de Montserrat hi ha una litografia de l'any 1869 que conté diversos dibuixos de les ermites montserratines i un perfil de la muntanya fet des de l'estació de Monistrol signats per Jaume J. Estella. La litografia fou feta Ramon Tarragó i l'edità G. Roig, Duc de la Victòria nº8 de Barcelona (en aquella època aquest carrer era l'actual carrer Ferran). La litografia de 1869, conservada avui en la Biblioteca del Monestir de Santa Maria, a qui agraïxo novament la facilitat per la seva consulta, mostra una àmplia visió la cara nord-est de la muntanya en el centre i, diversos dibuixos comentats de les ermites montserratines disposades en els marges superior, lateral esquerra i dret, mentre que el marge inferior estava ocupat per la llegenda dels dibuixos. Aquesta litografia és molt interessant per conèixer la toponímia a l'ús del segle XIX perquè conté 71 descripcions d'indrets montserratins i perquè, en alguns casos, hi ha una petita explicació

aclaridora.

Aquesta litografia devia ser prou coneguda en la seva època perquè es citada en alguna obra d'aquells temps. Per exemple, Francesc Carreras Candi, en el seu estudi sobre els castells montserratins, referint-se a un comentari sobre la roca dels Corbs diu *"aquesta roca del Corb no pot pas esser la que, en una «Vista del Montserrat tomada desde la estación de Monistrol» feta per Jaume Estella, a mitat d'aquest segle XIX hont constan los noms dels principals llocs y rocas de la montanya, ve consignada com roca dels Corbs y esta en la dressera de Monistrol al Monastir ..."* (Francesc Carreras Candi, Los castells de Montserrat, Jocs Florals de Barcelona 1890, p.210).

Detall de la litografia de Jaume Estela. 1869. Biblioteca del monestir de Santa Maria de Montserrat

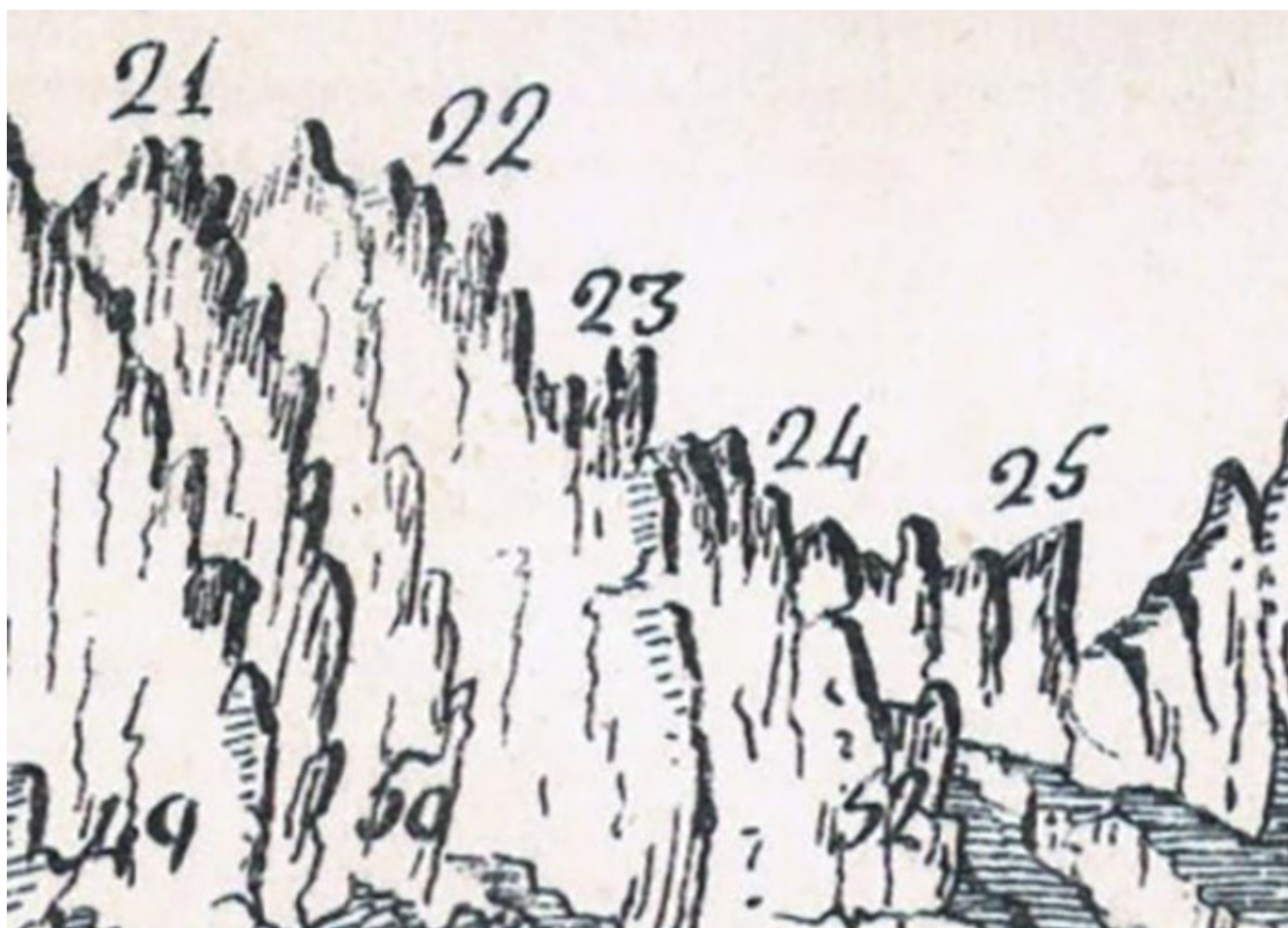

Fotografia feta des de l'estació Monistrol- Castellbell i el Vilar, segons les indicacions dels dibuixos de Jaume J. Estella. Rotulació seguint les indicacions dels dibuixos de Jaume J. Estella.

Segons la llegenda la litografia de Jaume Estea la roca 25 és la *Peña corre-caballos, peña llana*. La resta d'agulles i roques veïnes identificades són: (22) Agujero del viento, ventisqueo; (23) Salto de la Nina, derrumbadero; (24) Peña de los bribones, covachas; (26) Los frailes encantados, los picos; (27) Peña de la mano, tiene esta figura; (28) Id. del Gallito, id id id; (29) Id agujereada, la cabaña; (30) El centinela, última al Norte; (50) Fuente de la luz, buen agua; (51) Antiguo monasterio de Sta. Cecilia; (52) Huerta de mal año, mal paso; (53) Cuevas rojas, acogese el ganado i (54) Carretera de Casa Masana.

Posteriorment hi hagué una nova edició d'aquesta litografia, l'any 1907, la qual fou publicada en l'exemplar nº 5 de la Revista montserratina del 8 de maig de 1907, com il·lustració de l'article del pare Adeodat on hi ha una detallada descripció de l'orografia montserratina. Per il·lustrar aquest article es reproduïx un gravat del qual no s'indica l'autor ni la data, només es diu que és de mitjans

del segle XIX. Parlant amb la directora de la biblioteca del monestir de Santa Maria de Montserrat em comentà que en la biblioteca hi havia una litografia amb un dibuix idèntic i amb una llegenda i la signatura de l'autor on s'indicava que l'autoria era de Jaume J. Estella. En la litografia s'indica que el dibuix està fet des de l'Estació de Monistrol (situada a Castellbell i el Vilar) en aquells moments propietat de la línia "Companyia del Ferrocarril de Saragossa a Barcelona". Aquesta estació fou inaugurada l'any 1859 i anys després, també serví d'estació inferior d'inici del Cremallera de Montserrat. Així, aquest gravat publicat a la revista Montserratina, era de Jaume Estela, el mateix autor que l'any 1869 havia publicat una primera litografia del perfil montserratí.

Detall de la litografia de Jaume Estela publicada a la revista Montserrat, 1907. Litografia de la col·lecció de la Biblioteca del monestir de Santa Maria de Montserrat

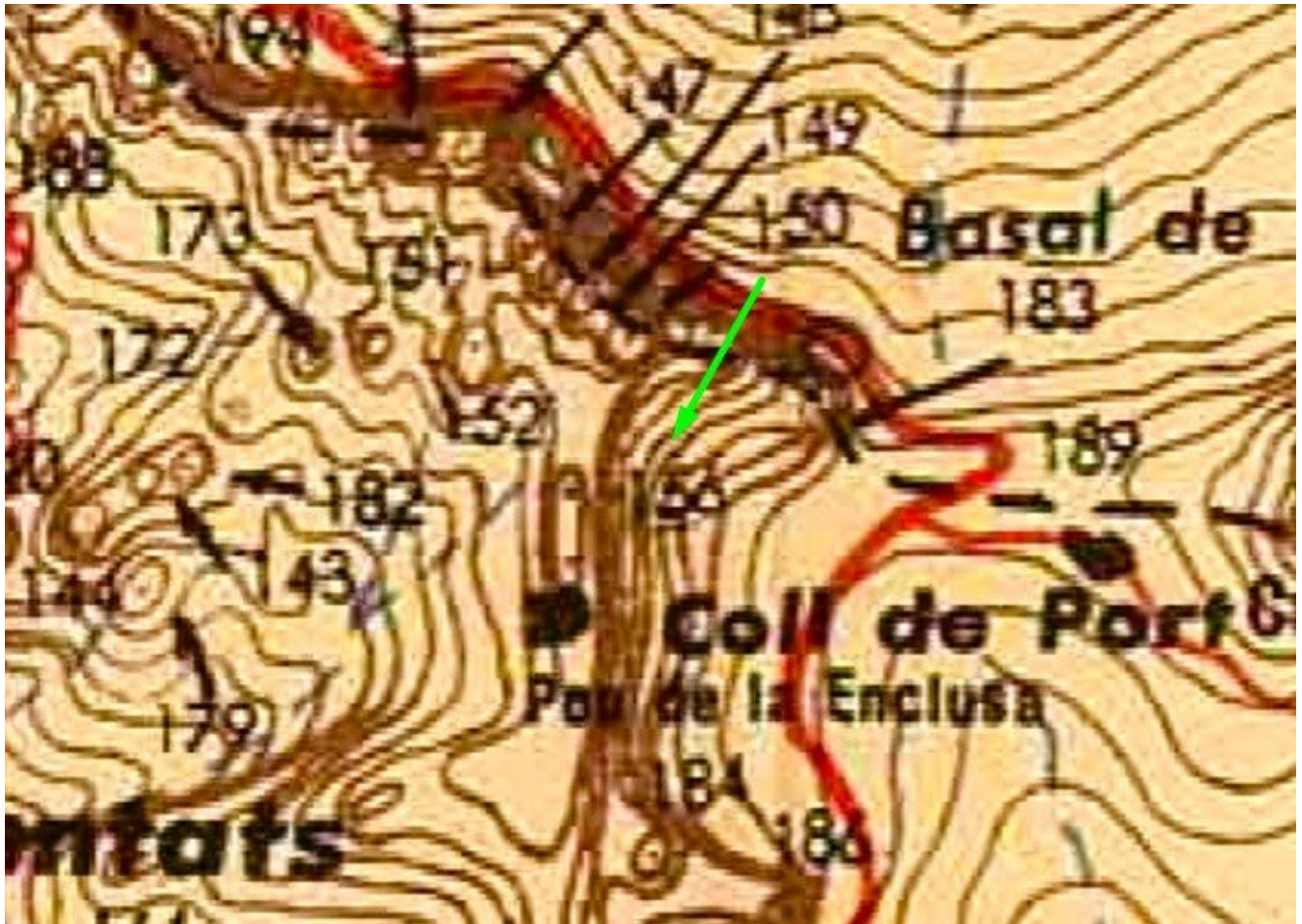
En l'anterior litografia de Jaume Estela la roca 25 està identificada com a *roca Corra-cavalls*. La resta d'agulles i roques properes són (21) Roca de la Atalaya; (22) Furat del vent; (23) Salt de la nina; (24) Roca dels bribons; (26) Los frares

encantats; (27) Roca de la ma; (28) Roca del Gallaret; (29) Roca foradada; (30) El centella; (49) Pas de les Aligues; (50) Fuente de la llum; (52) Hort del mal any; (53) Cobes rojas i (54) Carretera de can Massana. S'han reproduït els noms tal com estan escrits en la llegenda.

Dos anys després de l'article a la Revista Montserratina, l'any 1909 la mateixa publicació edità un mapa de la muntanya de Montserrat fet per Joan Cabeza. En aquest plànol es situa el *Corre Cavalls* en un indret a l'est del coll de Port, entre aquest i el coll del Miracle. Quaranta anys després, 1949, en el mapa de Ramon de Semir s'anomena *Correcavalls* la cota amb el número 156, sense donar-li cap altre nom. Semir diu que l'alçada d'aquesta cota són 1090 metres.

Detall mapa de Joan Cabeza 1909

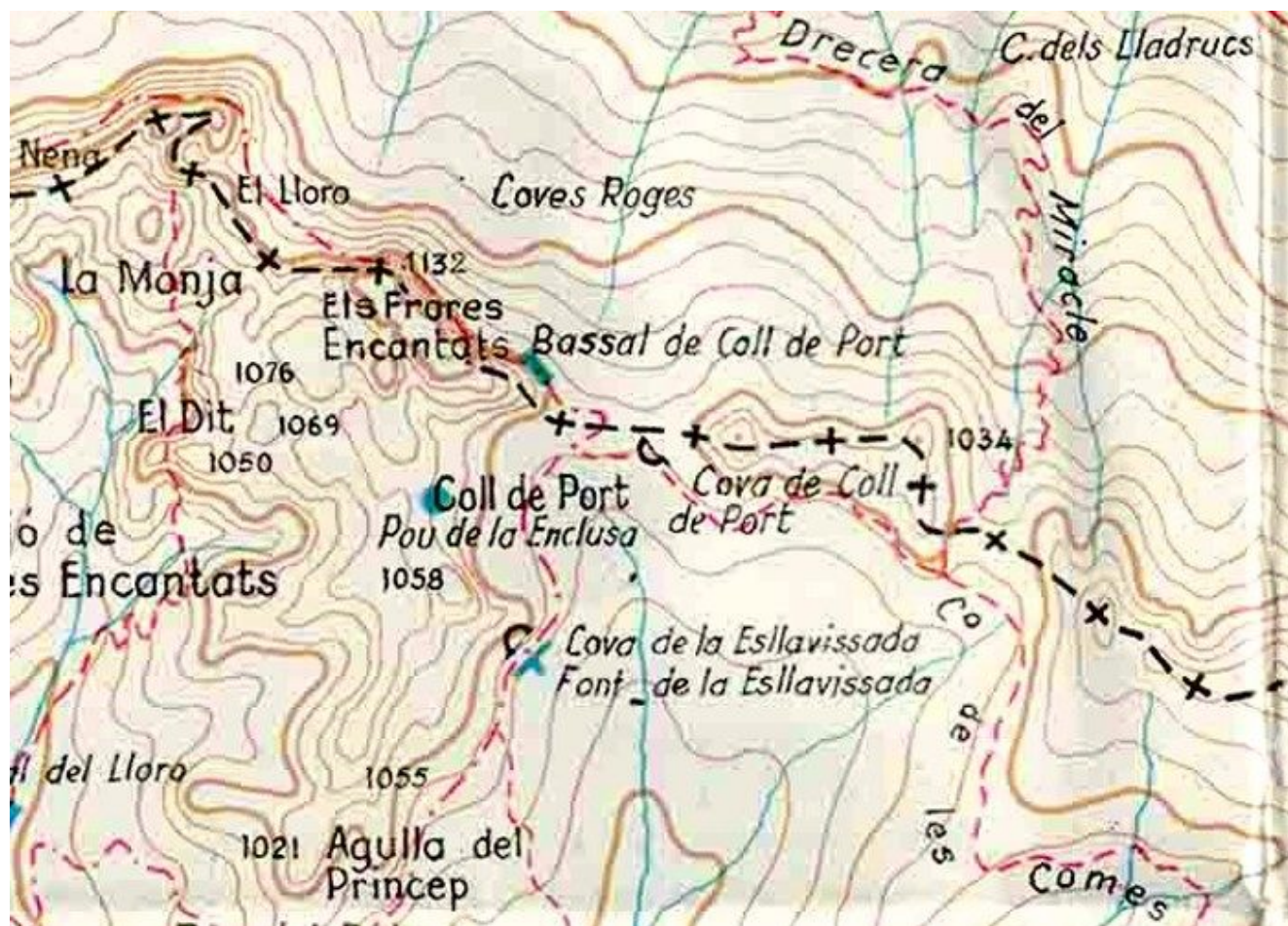
Detall del mapa de Ramon de Semir de 1949 on el Correcavalls és identificat amb el número 156

El mateix any, 1949, Llorenç Estivill publicà un llibre d'itineraris i escalades amb diversos mapes de la muntanya de Montserrat. En un d'aquests mapes es representa el *Correcavalls* amb una posició diferent de la donada en el plànol d'en Semir. En aquesta ocasió aquesta roca es situa a l'est del coll de Port, en un indret similar al proposat en el mapa de Joan Cabeza de 1909 i que algunes persones han interpretat com l'agulla Vista. Llorenç Estivill li dona al *Correcavalls* una alçada de 1033 metres. Penso que el croquis de Llorenç Estivill és una simple transposició de la informació del mapa de Joan Cabeza fet quaranta anys abans.

Detall croquis de Llorenç Estivill, 1949

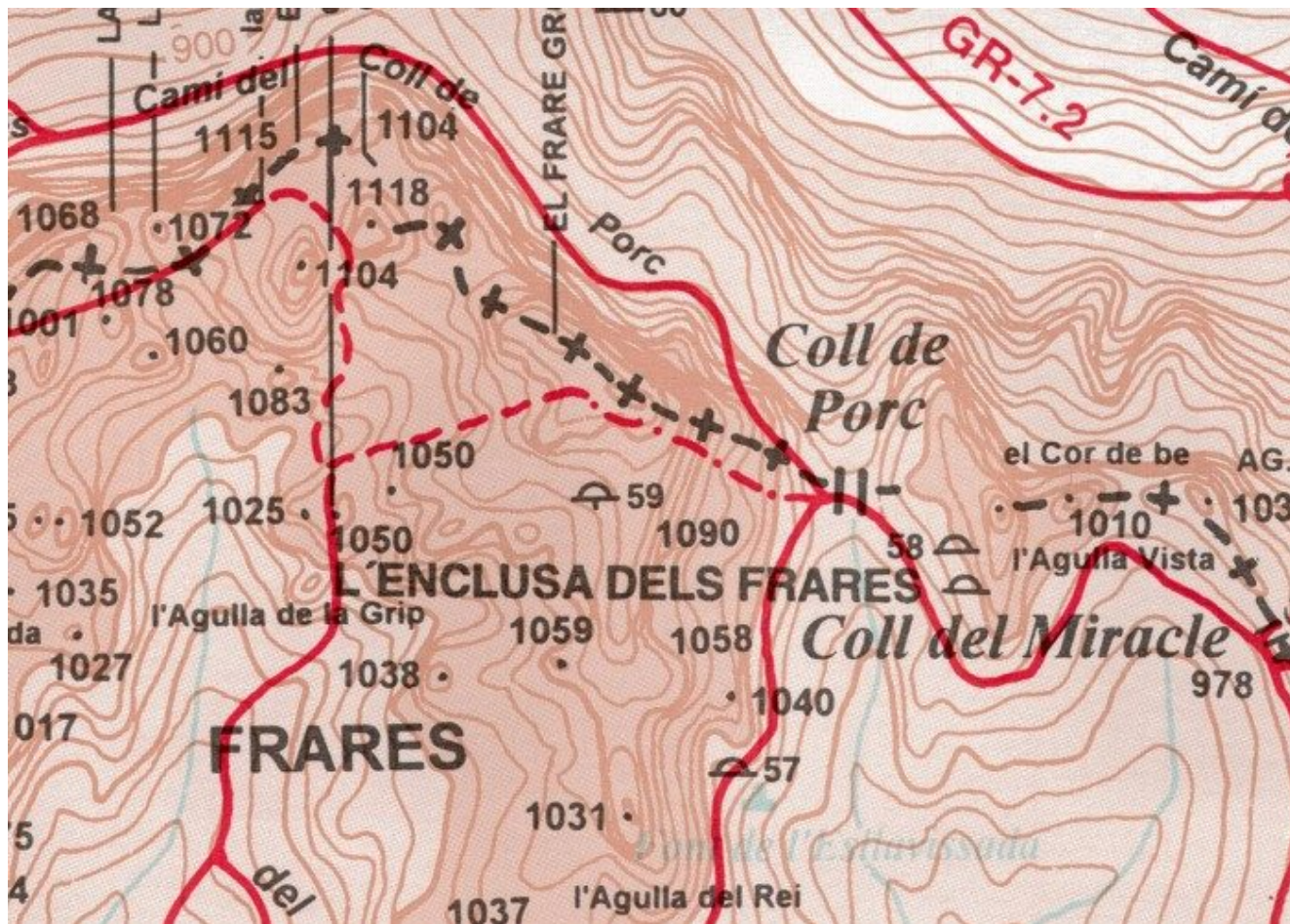
En un dels primers mapes montserratins de l'editorial l'Alpina, l'any 1963, no indica l'existència de cap roca amb el nom de *Correcavalls* ni el seu equivalent modern de l'Enclusa de Frares o Bacallà, però si indica l'existència d'un Pou de l'Enclusa, al costat de coll de Port, en el lloc on es situa l'Enclusa de Frares. La qual cosa fa suposar que en aquells anys ja es feia servir el nom de l'Enclusa de Frares. Anys després, en l'edició de 1978, ja s'introdueix el nom de l'Enclusa, sense el qualificatiu de Frares, situada a ponent del coll de Port. L'edició de 1996 ja s'incorpora una etiqueta amb el nom complet d'Enclusa dels Frares amb una cota de 1059 metres. En tota la cartografia de l'editorial Alpina l'Enclusa de Frares està situada a ponent del coll de Port. En la darrera edició del mapa de Montserrat d'aquesta editorial, 2020, estan identificades les principals cotes al voltant de coll de Port.

Detall mapa Alpina 1963 amb la indicació del pou de l'Enclusa

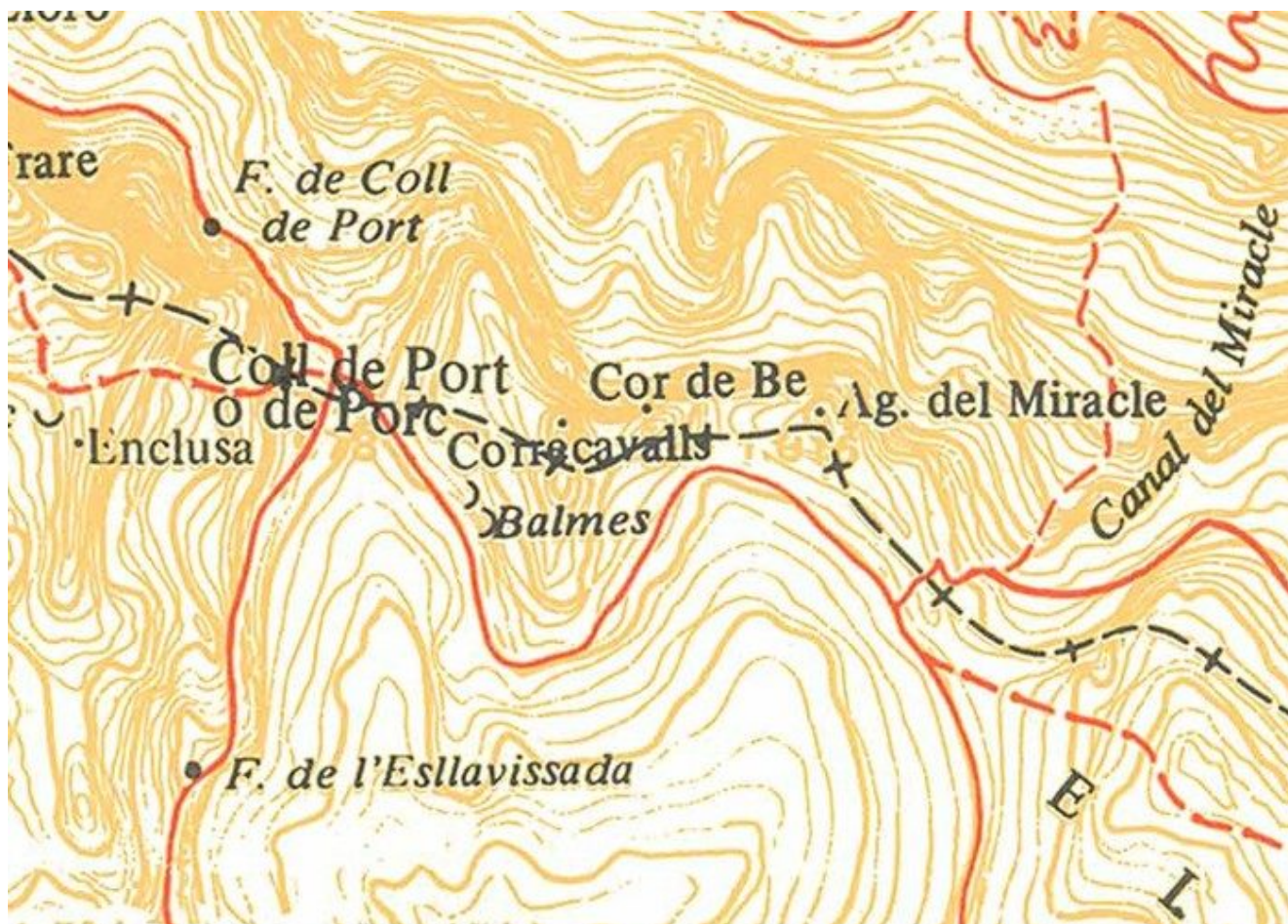
Detall mapa Alpina 1978 amb la indicació de la posició de l'Enclusa

Detall mapa Alpina 1996 amb la indicació de la posició de l'Enclusa, ja identificada com Enclusa de Frares.

la proa de vaixell o l'aleta de tauró (p. 136).

En Ramon Ribera en el seu llibre *Caminant a Montserrat. El Massís* indica que l'Enclusa els escaladors la coneixen també com el Bacallà o *Correcavalls*. Però que en el mapa que acompanya el llibre es situa la roca de *Correcavalls* on avui s'ubica l'agulla Vista.

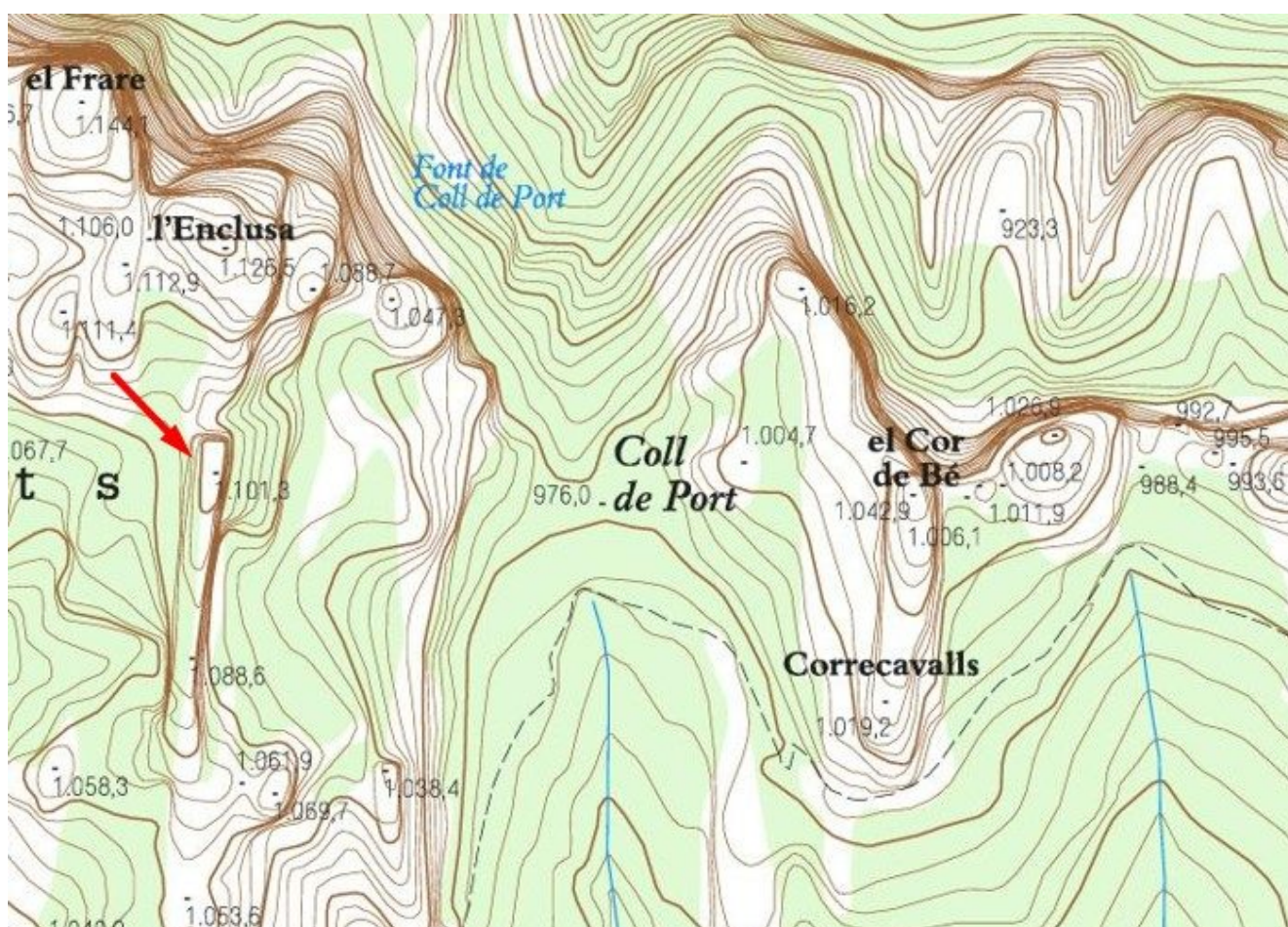

Detall del mapa de Ramon Ribera a *Caminant a Montserrat. El Massís*.

Les alçades les roques i agulles al voltant de coll de Port, segons el model digital terrestre proporcionat per l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, són: l'Enclusa (1065 metres) agulla Vista (1036 metres). Aquestes alçades corresponen a les donades pel i no coincideixen amb les anotades en la cartografia de l'editorial Alpina que dona unes alçades diferents, lleugerament superiors: L'Enclusa (1103) i agulla Vista (1043). La similitud d'alçades i la posició de l'agulla identificada com a *Correcavalls* per Llorenç Estivill fa suposar que es tracta de l'agulla Vista.

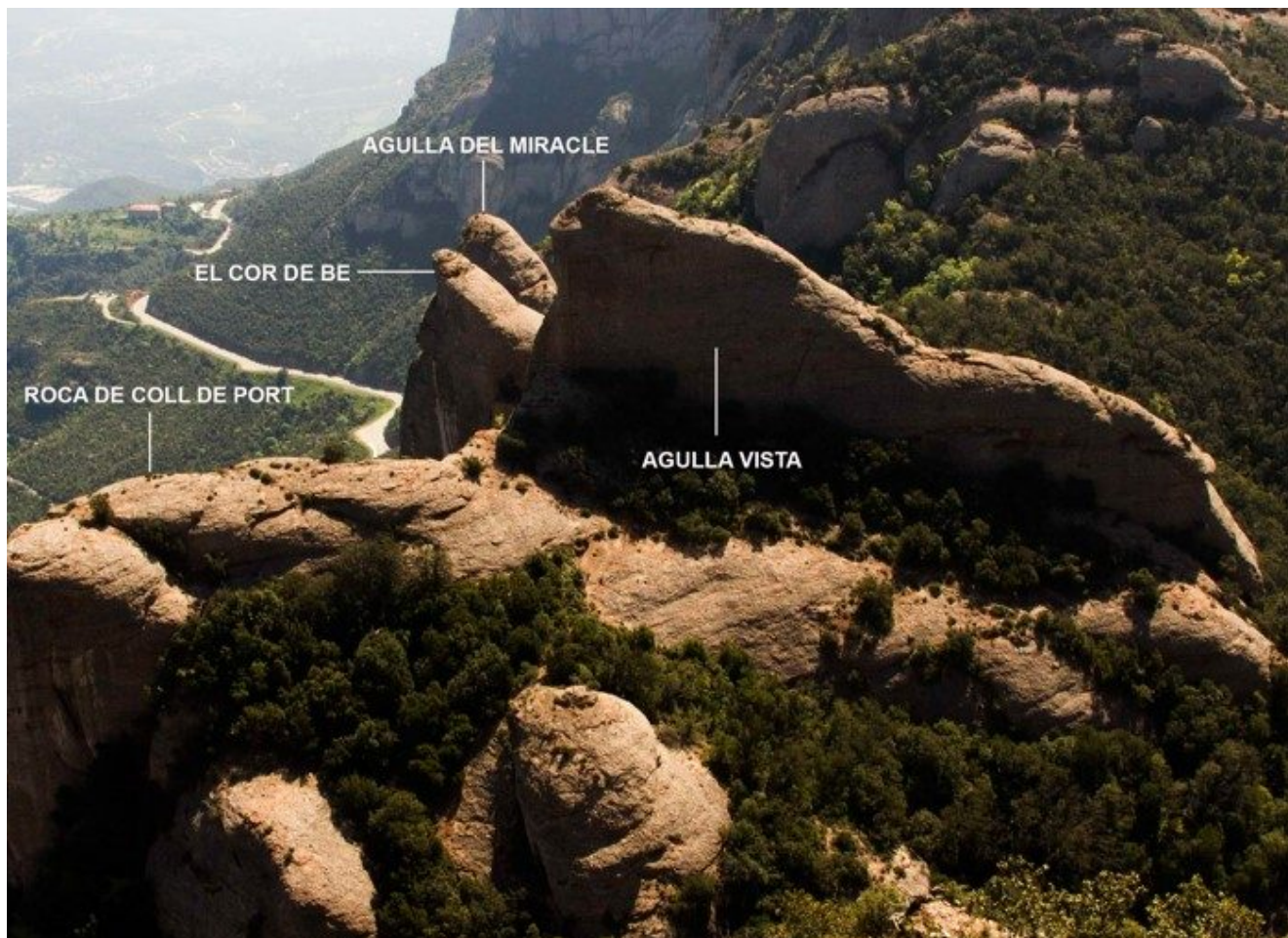
Mereix una atenció especial la cartografia 1:5.000 de l'Institut Cartogràfic i

Geològic de Catalunya. Penso que aquest mapa té diversos errors de localització d'algunes roques i agulles. Aquest mapa situa una roca anomenada *Correcavalls* al sud de l'agulla Vista; anomena l'Enclusa a una roca que realment és el Frare Cirili; i confon la roca Cor de Bé amb l'agulla Vista. El que en aquest plànol s'anomena *Correcavalls* no és més que la part inferior de l'agulla Vista. Aquesta agulla té una forma allargada per la seva cara sud.

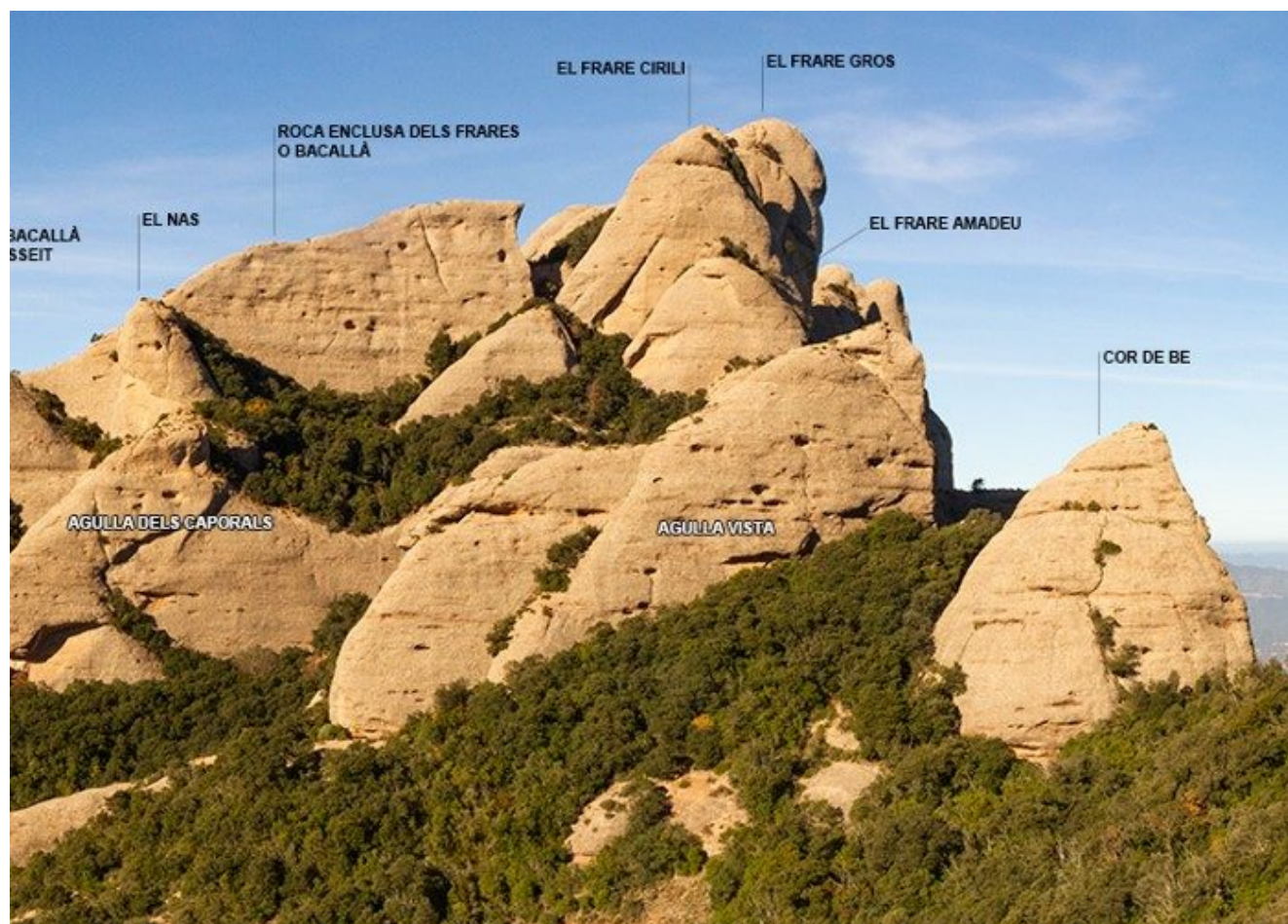

Detall del mapa 1:5.000 de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. La fletxa indica la posició de l'Enclusa de Frares i els altres noms de l'agulles entorn al coll de Port. Aquest institut ha anomenat com a Correcaval l'elevació sud de l'agulla Vista; ha situat malament l'Enclusa i ha anomenat Cor de Bé el cim de l'agulla Vista.

Les següents imatges mostra la peculiar forma de de l'agulla Vista al costat del cor de Bé i en relació a l'Enclusa de Frares.

Agulla Vista, el Cor de Be i agulla del Miracle

Roca de l'Enclusa, coll de Port, agulla Vista i el Cor de Be

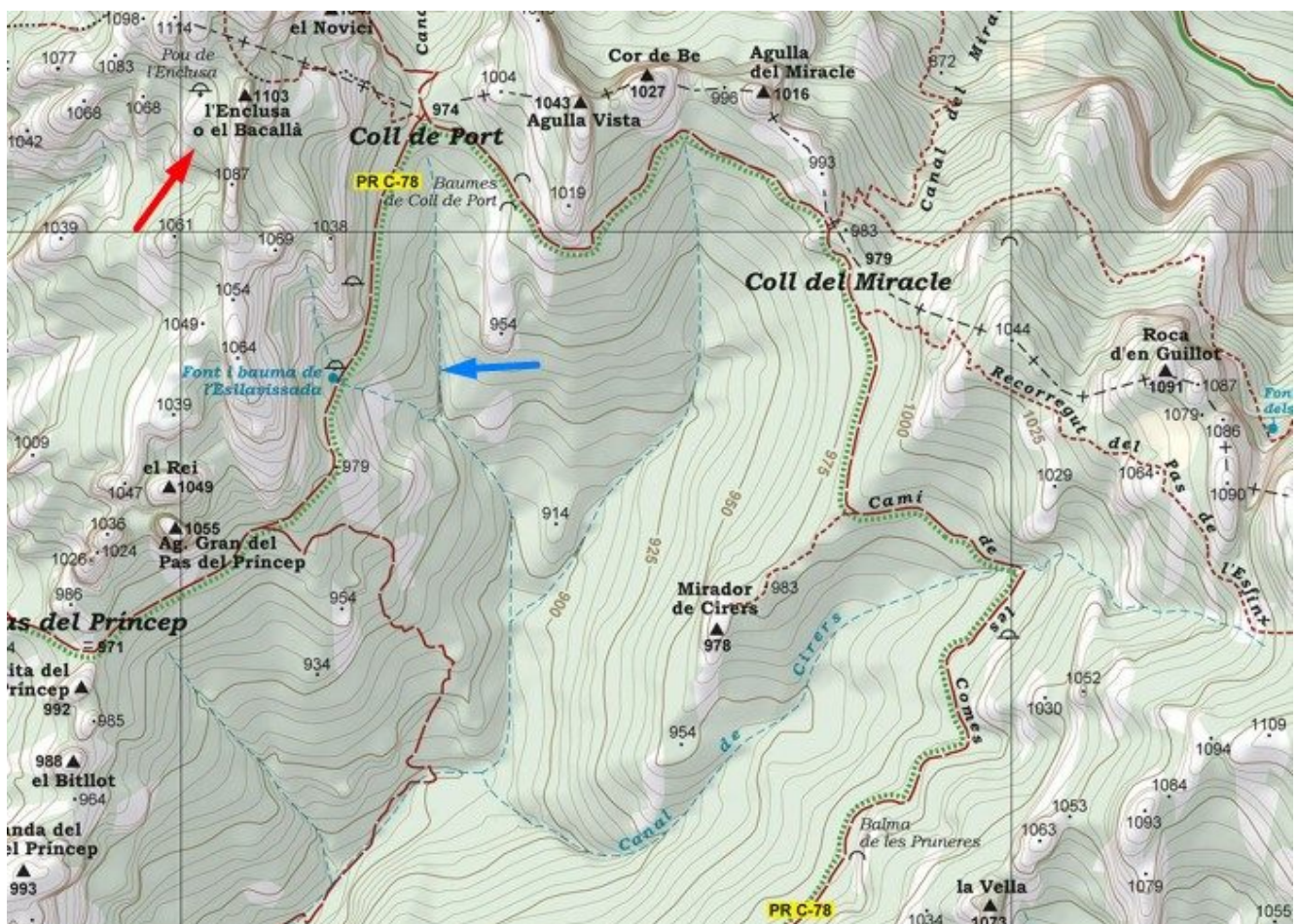
El Cor de Be i l'agulla del Miracle

És difícil, a partir de la informació disponible, aclarir els dubtes sobre la situació de la roca de *Correcavalls*. La primera informació sobre aquesta agulla està associada a uns dibuixos de Pere Pau Montaña i Francesc Renart fets l'any 1790. Segons aquestes il·lustracions aquesta roca seria el que avui s'anomena Montgròs mentre que aquest nom el tindria la roca que avui s'anomena roca Plana dels Llamps. És difícil que la toponímia de la roca Plana dels Llamps pugui equiparar-se a una muntanya grossa quan té al sud una roca que per les seves dimensions se li escau més el terme de Montgròs. Aquest fet convida a interpretar que Pere Pau Montaña i Francesc Renart s'equivocaren amb la identificació de les roques numerades amb 8 i 10 del dibuix del manuscrit 1137-03 i amb 6 i 7 del dibuix del manuscrit 1137-04. Però, en el cas que no hi hagués cap error, el problema és important perquè significa la desubicació de la toponímia de l'actual roca del Montgròs i de la roca Plana dels llamps. El reconeixement d'aquest error no invalida una evidència: a finals del segle XVIII, a la muntanya de Montserrat hi havia una roca coneguda com a *Corre Cavalls*; però ¿on estava?

El mapa de Jaume Estela de 1869 publicat, en una edició, posterior a la Revista Montserratina l'any 1907, permet situar el *Correcavalls* en la roca coneguda avui

com l'Enclusa de Frares o el Bacallà. La publicació d'aquesta il·lustració, amb una llegenda on s'identifiquen moltes roques i agulles, en un article sobre l'orografia montserratina del monjo P. A. Marcet dona la seguretat de la correcta ubicació del *Correcavalls*. Si es comparen els dibuixos de Pere Pau Montaña i Frances Renart de 1797 i les litografies de Jaume Estela de 1869 contrasta la diferent localització de la roca *Corre cavalls*.

Dos anys després de l'article a la Revista Montserratina, 1909, Joan Cabeza, en un mapa de la muntanya de Montserrat promogut per la mateixa revista, situa aquesta roca entre el coll de Port i el coll del Miracle. En aquest mapa hi ha un detall, aparent menor, però que deu tenir la seva importància a l'hora de fer la interpretació de la ubicació d'aquesta roca. Segons el mapa de Joan Cabeza el *Corre Cavalls* es troba en un punt a l'est del torrent del Castell (torrent de les Grutes) que neix al peu de coll de Port i proper a les roques dels Aurons; segons indica en el seu mapa la cota es de 1033 metres. Aquesta ubicació proposada per Joan Cabeza contrasta amb el que avui es considera la posició d'aquesta roca a ponent d'aquest torrent propera a la font de l'Esllavissada.

Detall mapa editorial Alpina 1:5.000 del 2020

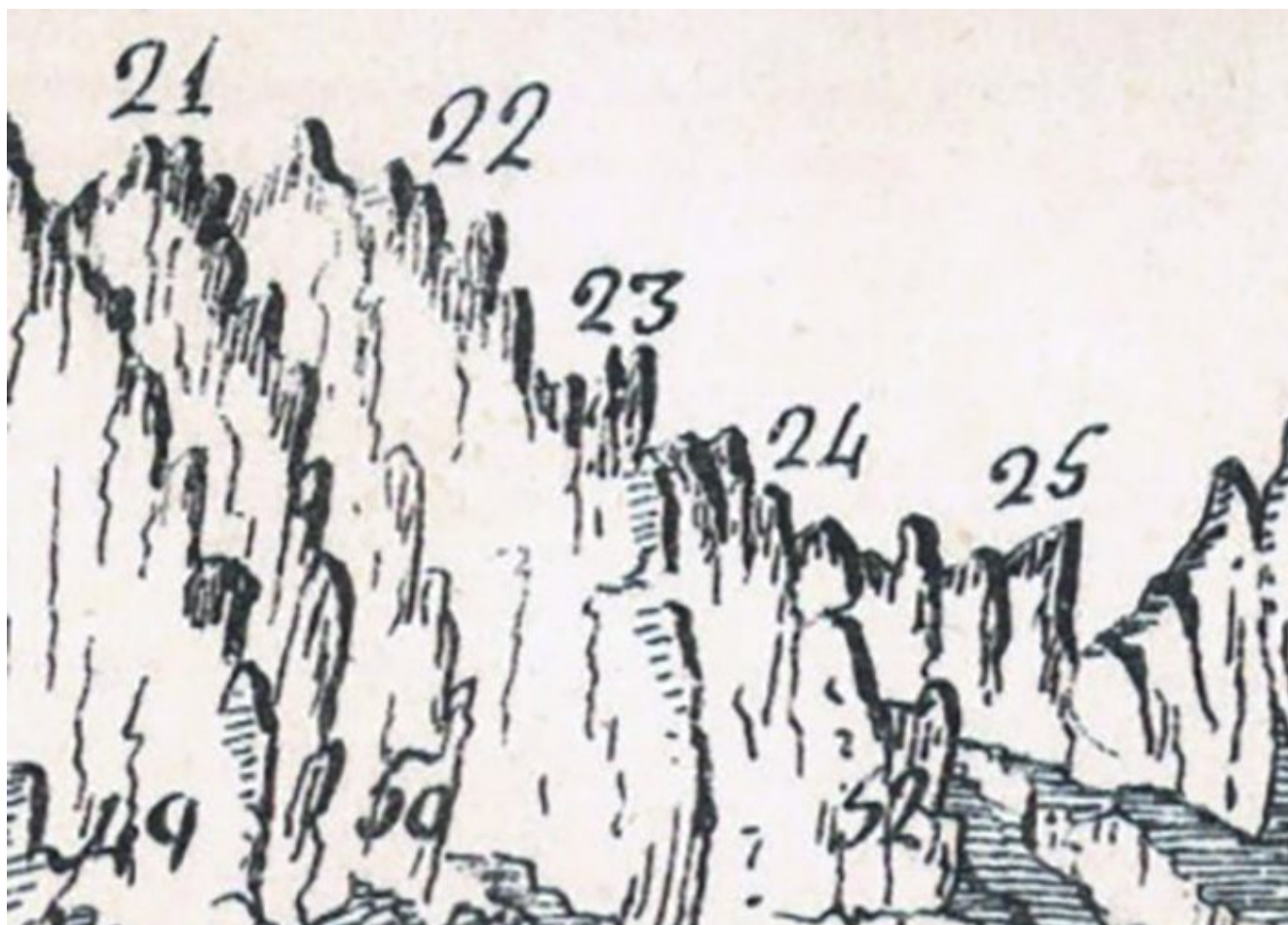
A més, Joan Cabeza identifica com l'Enclusa una roca situada a la regió d'Agulles que Josep Barberà anomenà l'Enclusa d'Agulles afirmant que el nom és "*molt apropiat per la seva característica forma*" (Montserrat pam a Pam, p. 78). La posició d'aquesta roca en el mapa de Joan Cabeza no havia estat passat desapercebuda per Josep Barberà perquè, al descriure l'Enclusa dels Frares o el Bacallà Josep Barberà diu: "*aquesta roca ha estat batejada amb diferents noms tals com el Bacallà i el cim de Correcavalls; aquest últim, adaptat en el plànol d'en Semir, s'ha comprovat que als plànols anteriors el situen a la part E. de coll de Porc, possiblement on hi ha l'agulla Vista*" (Montserrat pam a pam, p. 119)

Mirant els dibuixos de Jaume Esta i el mapa de Joan Cabeza sorgeixen varies preguntes: ¿és el coll de Port el desnivell que dibuixa Jaume Estela a la dreta de la roca anomenada *Correcavalls*? ¿què identifica Joan Cabeza com a *Corre cavalls*, és només un problema d'on Joan Cabeza situà l'etiqueta o realment estava indicant una altra roca?, ¿és un error del mapa de Joan Cabeza, o una mala interpretació del dibuix de Jaume Estela?. Les respostes a aquestes preguntes condicionen la solució de l'enigma de la ubicació del *Correcavalls*.

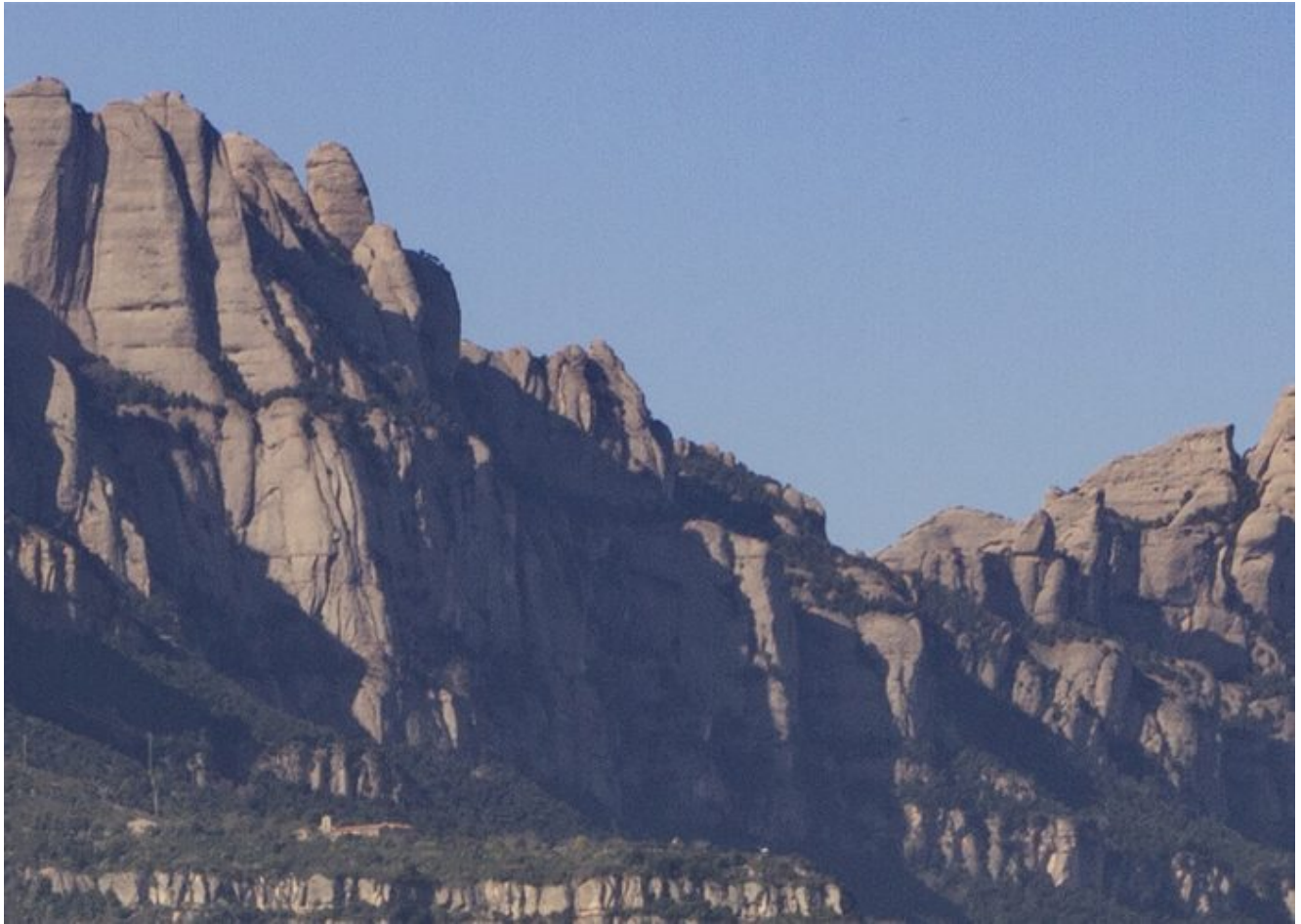
Algunes persones afirmen que Joan Cabeza estava identificant l'agulla Vista i no l'Enclusa. També diuen que potser Ramon de Semir, si el seu punt d'observació per identificar les agulles i roques de l'entorn de coll de Port s'hagués situat en una posició sud-est, podria haver confós el *Correcavalls* amb l'agulla Vista perquè ambdues tenen un perfil similar, encara que de dimensions diferents.

Totes aquestes preguntes tenen fàcils respostes. En la il·lustració de Jaume Estela les roques i agulles estan ben identificades, perquè des de l'indret on feu el seu dibuix de l'entorn de coll de Port només són ben identificables el *Correcavalls* i la roca del Miracle dita roca dels Bribons. Per la qual cosa no penso que no es pot qüestionar que la roca identificada per Jaume Estela com a *Correcavalls* sigui l'Enclusa de Frares o el Bacallà. Ho és tan per la seva forma com per la seva posició en relació amb al punt de vista que té el dibuixant a l'hora de fer el perfil de la muntanya. El fet que Jaume Estela, en la llegenda de la seva il·lustració, esmenta que la roca 25 identificada com a *Correcavalls* és una "*peña llana*", cap de les agulles o roques veïnes poden rebre tal qualificació. Pel punt d'observació del dibuixant Jaume Estela les roques Cor de Bé i agulla Vista no són identificades per ser unitats individualitzades, cosa que no succeeix amb l'Enclusa de Frares que destacada per la seva dimensió i forma, i amb l'agulla del Miracle. Tot això fa suposar que la ubicació de la toponímia *Correcavalls* en el mapa de Joan Cabeza

és també un altre error.

Detall de la litografia de Jaume Estela publicada a la revista Montserrat, 1907.
Litografia de la col·lecció de la Biblioteca del monestir de Santa Maria de Montserrat

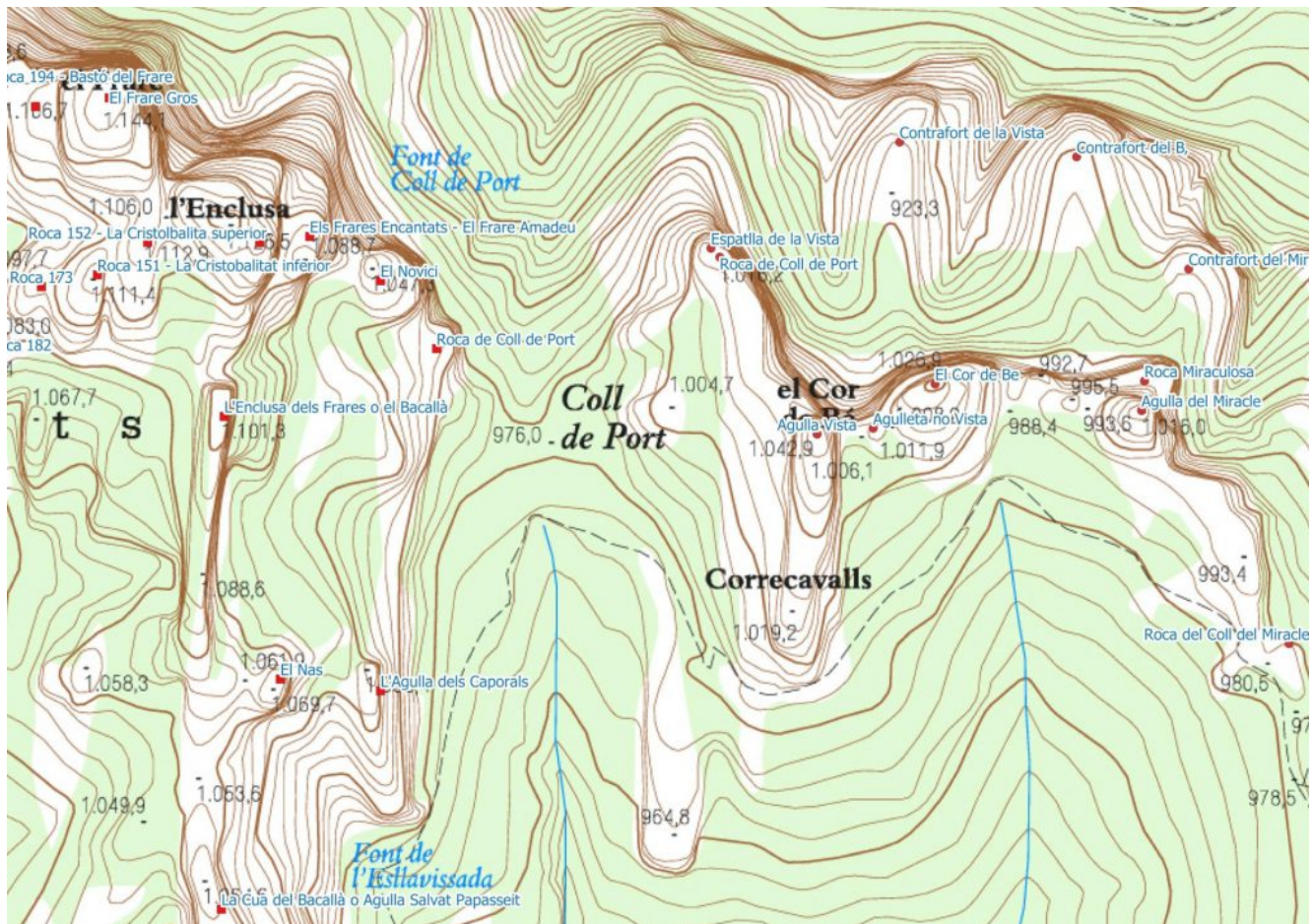

Perfil similar al dibuix de Jaume Estela publicat l'any 1907

Quaranta anys després, el croquis de Llorenç Estivill situà el *Correcavalls* on avui s'ubica l'agulla Vista. Però el seu dibuix és una adaptació del mapa de Joan Cabeza i reproduïx els seus errors, com es pot comprovar amb l'alçada de 1033 metres que Estivill atorga al *Correcavalls* que es la mateixa que li dona Joan Cabeza. El mapa de Ramon de Semir identifica la cota 156, situada a ponent del coll de Port, com a *Correcavalls*. En el quadern que acompanya a aquesta cartografia de la muntanya de Montserrat Ramon de Semir comenta que la toponímia del mapa ha estat contrastada amb la comunitat monàstica. La qual cosa fa suposar que la seva toponímia reflecteix el que es donava per bo en la comunitat de santa Maria de Montserrat. Les aportacions cartogràfiques posteriors i notes d'escalades i altres aportacions són hereves d'aquestes referències.

Conclusió. Penso que Pere Pau Montaña i Francesc Renart confonen el *Correcavalls* amb el Montgròs i aquest amb la roca Plana dels Llamps. Aquest error pot ser el resultat d'una interpretació errònia de la morfologia montserratina, tot i que posa en evidència que a finals del segle XVIII ja es feien

servir les toponímies Montgròs i *Correcavalls*. També considero que Joan Cabeza situa erròniament el *Correcavalls* a ponent del coll de Port i el mateix passa amb el mapa de *Caminant a Montserrat*. La toponímia del mapa 1:5.000 de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya hi ha molts errors conceptuals que caldria esmenar per evitar interpretacions equivocades. Cal donar per bones la localització dels dibuixos de Jaume Estela i la cartografia de Ramon de Semir que situen el *Correcavalls* on avui hi ha la roca anomenada l'Enclusa de Frares o el Bacallà.

Ubicació de les principals agulles entorn del coll de Port

[1] Ribera, R. Caminant a Montserrat. (2004) El Massís. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. p. 109